

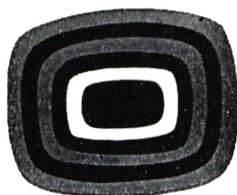
dagens situation och framtida utveckling utan tvekan vara viktig och bör hälsas med stor tillfredsställelse. Professor em. Folke Henschen, initiativtagaren till det 1946 bildade Svenska sällskapet för åldringsforskning och en internationellt erkänd auktoritet, meddelar i sin innehållsrika och lättlästa bok fakta om de anatomiska och fysiologiska underlagen för åldersförändringarna och framlägger klara kliniska aspekter på åldringens medicinska problem samtidigt som rent praktiska synpunkter på vården diskuteras.

Som exempel kan anföras, att Henschen accepterar den uppfattningen, att man vid undersökning av åldringens aktuella mentala och neurologiska status alltid bör söka rekonstruera hur tillståndet tedde sig under tidigare år, innan åldrandet satte in, samtidigt som den aktuella somatiska situationen tages med i beräkningen. Växelspelet mellan soma och psyke framhålls med rätta. Även de mest aktuella praktiska vårdproblemen belyses och öppenvårdens och dagsjukhusens ställning för avlastning av trycket på den slutna vården liksom åldringsrehabiliteringen diskuteras.

Hela boken är skriven med den optimism och vitalitet som författaren själv är en så utomordentlig exponent för och då stilen är synnerligen välformulerad blir boken en verkligt stimulerande läsning.

Icke blott socialmedicinaren utan alla läkare och medicine studerande av i dag har utan tvekan en mycket stor nytta av att med hjälp av Henschens lilla men så innehållsrika bok orientera sig i de så betydelsefulla och aktuella geriatriska och gerontologiska frågorna.

Sten Eckerström, Göteborg

FRÅGOR FÖR DAGEN

Befolkningsproblemet igen

Sedan uppmärksamheten i tillräcklig grad inriktats på det ominösa befolkningsproblemet i världen skulle det vara oansvarigt att inte återkomma för att om och om igen belysa fakta.

Enligt uppgifter ur *Demographic Yearbook 1961* översteg jordens befolkning i mitten av 1961 3 miljarder. Detta innebär en befolkningsökning av nära 500 miljoner sedan 1950. FN:s statistik visar att den beräknade livslängden för nyfödda är störst i Sverige både när det gäller flickor och pojkar — 75 år respektive 72 år. Giftna personer över hela världen har lägre dödstal än ogiftna. Den starkaste befolkningsökningen har skett inom den centralamerikanska regionen. I Asien har befolkningsräkningar avslöjat att den totala folkmängden inom 15 länder uppgått till 35 miljoner fler än man förmodat. Genomsnittstalen för spädbarnsdödligheten i ett stort antal länder har sjunkit från 106 år 1930 till 51 år 1956. Detta utgör en minskning med över 50 procent och nedgången fortsätter. Beträffande självmord går Ungern i täten med omkring 25 på 100.000 invånare. Västberlin visar dock en speciellt hög siffra på 34. Österrike har 23, Japan drygt 21, Finland drygt 20 och Sverige 18. För Island är siffran 8, för Norge 7,8 och i USA 10,8.

De statistiska uppgifter som sam-

las i FN:s organ är ständigt föremål för bedömning beträffande tillförlitligheten. För många länder kan man inte anse uppgifterna vederhäftiga. Särskilt gäller detta under förhållanden där lekmän i stor utsträckning svarar för materialet. I 41 av 84 länder som lämnar uppgifter förekommer ej kvalificerad medicinsk attest i mer än 10 procent av alla dödsfall.

Det visar sig att jordbruksproduktionen i världen endast obetydligt ökat under åren 1961—62. Den relativa minskningen av produktionen har berott på dåliga väderleksförhållanden. Köttproduktionen har i stort sett förblivit oförändrad eller stigit något, medan produktionen av brödsäd och socker nedgått med 5—7 procent.

Summan av det hela blir alltså att den världsomfattande svälten inom undernäingsregionerna ökar i stället för minskar.

Stopp för atomproven önskas

Naturligtvis finns all möjlig anledning att till varje pris söka förhindra en fortsatt utveckling av atomvapnen, att göra slut på experimenterandet och att om möjligt utrota hela denna för världsfreden så hotfulla företeelse. En vetenskaplig kommitté inom FN har publicerat sitt ställningstagande till den radioaktiva strålningen och kärnavapenprovns risker med hänsynstagande till genetiska skador hos mänskligheten.

Kommittén konstaterar att det nu är klart fastställt att radioaktiv bestrålning, även i doser som är mindre än dem som orsakar akuta verkningar, tillfälligtvis kan få en mångfald skadliga följder, inräknat cancer, leukemi och ärftliga abnormiteter som i vissa fall ej så lätt kan särskiljas från naturligt uppträdande förhållanden eller identifieras som orsakade av radioaktiv bestrålning.

På grund av de tillgängliga beläggna för att genetiska skador uppträder på de lägsta strålningsnivåer man hittills undersökt experimentellt, gör man klokt i att anta att vilken som helst radioaktiv dos, hur liten den än är, kan ge upphov till genetiska skador, säger kommittén. Människan har alltid varit utsatt för radioaktiv strålning i små doser från en rad naturliga källor, påpekar kommittén och konstaterar att den ytterligare genomsnittliga ökningen av bestrålningen som tillkommit från artificiella källor alltså är mindre än den naturliga. Den ökade bestrålning för vilken mänskligheten utsätts från ett stigande antal artificiella källor, däribland den världsomfattande föroeningen av vår omgivning med kort- och långlivade radioaktiva partiklar från kärnvapenproven, kräver emellertid den största uppmärksamhet, särskilt därför att verkningarna av varje ökning av den radioaktiva bestrålningen inte yttar sig till fullo på flera decennier i fråga om kroppssjukdomar och på flera generationer när det gäller genetiska skador.

Kommittén betonar därför hur viktigt det är att all onödig radioaktiv bestrålning reduceras till ett minimum eller helt undviks, speciellt då det är fråga om stora befolkningsgrupper, och att omedelbart och fortlöpande övervaka varje förfarande som innebär fredlig användning av joniserande strålning, för att man skall kunna garantera att exponeringen sker på den lägsta nivå som är praktiskt möjligt och att denna nivå svarar mot procedurernas nödvändighet eller värde.

Nyligen har den norska medicinalstyrelsen yrkat förbud mot saluförande av moderna klockor med självlysande siffror som utsänder en betydligt starkare radioaktiv strålning än som är tillåtet.

Skall abortlagen kompletteras?

De fruktansvärda fosterskadorna som det visat sig att vissa läkemedel kunnat förorsaka har väckt stort uppmärksamhet över hela världen och föranlett den skärpning av läkemedelskontrollen som genom de oväntade erfarenheterna visat sig nödvändig. Trots svårigheterna vill man hoppas att den skärpta kontrollen i framtiden definitivt skall förhindra uppkomsten av genetiska skador. Medicinalstyrelsen har dock i skrivelse till justitiedepartementet ifrågasatt om inte gällande indikationer för avbrytande av havandeskap bör kompletteras. De förutsättningar som för närvarande gäller i fråga om preventiv abort har följande lydelse:

1. *Medicinsk indikation* ("när på grund av sjukdom, kroppsfel eller svaghet hos kvinnan barnets tillkomst skulle medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa").

2. *Social-medicinsk indikation* ("när med hänsyn till kvinnans levnadsförhållanden och omständigheterna i övrigt kan antagas att hennes kroppsliga eller själsliga krafter skulle allvarligt nedsättas genom barnets tillkomst och värden om barnet").

3. *Humanitär indikation* ("när kvinnan hävdats under förhållande varom förmäles i 15 kap. 12, 13, 15 eller 15 a § eller 18 kap. 1, 2, 3, 7, 8, 8 a eller 9 §, så ock då hävdandet ägt rum under omständigheter som oförmålas i 18 kap. 6 § strafflagen samt inneburit ett grovt åsidosättande av kvinnans handlingsfrihet").

4. *Eugenisk indikation* ("när med skäl kan antagas att kvinnan eller det väntade barnets fader genom arvsanlag kommer att på avkomlingar överföra sinnessjukdom eller sinnesslöhet eller ock svårartad sjukdom eller svårt lyte av annat slag").

Även om möjligheten finns att inom ramen för den 4:e indikationen inarbeta en komplettering har styrelsen föreslagit att en 5:e punkt tillfogas:

"När med skäl kan antagas, att det väntade barnet av annan anledning än under 4) sägs komma att lida av svårartad sjukdom eller svårt lyte."

Förslaget är för närvarande uttalat på remissbehandling. Vissa farhågor beträffande den principiella innebörden av en ny bestämmelse har uttalats.

Medicinalstyrelsens kompletteringsförslag har karaktären av en "lex in casu" lindrigt uttryckt. Det har visat sig möjligt att legalt företaga abort även i neurosedynfall utan ändring av lagen. Framförallt annat är det viktigt att förebygga uppkomsten av nya fall. Genom bättre läkemedelskontroll och restriktiv medikation under graviditeten kan detta uppnås. Enighet kan inte förväntas om att frälsa fostret genom att abortera det.

Den högre utbildningen för sjuksköterskor

Inom ramen för en omfattande utredning rörande skolväsendets centrala ledning föreslås att skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning skall sammanslås till ett centralt skolverk. Därigenom skulle i princip all utbildning och undervisning nedom universitetsnivån underställas ett enda centralt ämbetsverk. För sjukvårdens del innebär förslaget att skolorna för sjuksköterskor, barnsjuksköterskor, distriktssköterskor, för mentalsjukvårdspersonal och den högre utbildningen för sjuksköterskor överföres från medicinalstyrelsen till det nya skolverkets tillsyn.

Utredningen har betonat att programmet för sjuksköterskornas utbildning måste komma att ske i nära samarbete mellan vederbörande sjuksköterskeskola och det sjukhus till vilket utbildningen är knuten, likaså måste ett nära samarbete etableras beträffande utbildningsprogrammet mellan det nya skolverket och medicinalstyrelsen. Delade meningar har framkommit beträffande denna del av betänkandet. Sveriges läkarförbund påpekar

att medicinalstyrelsens tillsyn såväl i fråga om sjuksköterskeutbildningen som beträffande sjukvårdsanstalterna innebär en garanti för effektivt samarbete mellan sjukhusen och tillhörande skolor. Därigenom kan utbildningen snabbt och smidigt anpassas till de nyheter inom vårdområdet som ständigt införes. Även om ett annat ämbetsverk skulle få hand om utbildningen måste den i verkligheten på de avgörande punkterna dirigeras av medicinalstyrelsen som sakkunnigorgan. En omläggning kan knappast ske utan att risker uppstår såväl för utbildningen som för sjukvården. Vissa utbildningskategorier inom sjukvården har tidigare överförts från medicinalstyrelsen till överstyrelsen för yrkesutbildning. Följden har blivit "en försämrad kunskapsstandard och minskad effektivitet på arbetsplatserna". Förbundet anser att betänkandet rörande det centrala skolverket icke i tillräcklig grad beaktat de särskilda förutsättningar som måste föreligga i fråga om sjuksköterskeutbildningen. Dessutom konstateras att utredningar i annan ordning pågår beträffande sjuksköterskeutbildningen, varför definitiva beslut om dess centrala ledning icke bör fattas förrän dessa utredningar framlagts.

Teknisk rationalisering inom sjukhusdriften

För att så vitt möjligt underlätta sjukhusdriften under rådande personalbrist har inrikesministern nyligen tillsatt ett tekniskt-medicinskt råd. Det skall samla uppdrag, tillvarata forskningsresultat och initiera värdefull forskning som kan nyttiggöras i sjukhusdriften etc. Rådet skall arbeta vid sidan av Centrala sjukvårdsberedningen och

verka för frivilligt samarbete mellan olika forskningsintressen, statliga och kommunala myndigheter, institutioner, företag och enskilda organisationer. Syftet för rådets verksamhet skall vara att söka begränsa personalbehovet och sjukvårdskostnaderna. Åtskilliga anvisningar ges i direktiven beträffande de möjligheter som numera står till buds såsom datateknisk service, telex, rörpost, elektronisk lagring av medicinska data tillgängliga för hela sjukhuset, instrumentutrustningar till underlättande av laboratoriearbeten m.m. Den ökade övervakning som krävs vid s.k. intensivvårdavdelningar skulle verksamt underlättas genom de nya tekniska metoderna med telefon- och TV-förbindelse för direkt patientkontroll etc. Rådet är sammansatt av en rad medicinska och tekniska experter samt företrädare för administrationen. Talman Thapper är rådets ordförande.

Den rationalisering som redan genomförts under de sista årtiondena liksom tillkomsten av detta råd innefattar en fortsatt och ökad risk för att patienten i allt högre grad reduceras till ett medicinskt-tekniskt objekt. Patientens ångest och behov av mänsklig tröst måste också tagas med i kalkylerna. Vi hoppas att talman Thapper och herrarna i rådet inte glömmer det.

Sjuksköterskebostäder

Sjuksköterskebristen vid Södersjukhuset har nu blivit katastrofal och det ansvariga borgarrådet har på styresmannens begäran bett om hjälp från bostadsförmedlingen med 18 lägenheter till innehavare av nyckelposter. För närvarande finns vid gynekologens operationsavdelning endast en av fyra sjukskötersketjänster besatt. Avdelningen för

akuta förgiftningsfall saknar tre av fyra sjuksköterskor och vid kirurgiska kliniken I har man sedan i somras en vårdavdelning stängd på grund av sjuksköterskebrist och samtidigt en väntelista på 750 patienter. Man har haft kontakt med flera sköterskor som förklarat sig villiga att ta tjänst i Stockholm om blott bostäder kan ordnas. Framdeles får sjukvårdsstyrelsen personalbostäder i egen regi som kommer att uppgå till cirka 1.300 lägenheter. Bostadsförmedlingens styrelse har tidigare avslagit en begäran från sjukvårdsstyrelsens sida om generella förturer men förklarat sig villig pröva frågan om förtur för personal med nyckelposter inom sjukvården.

Utbildning av arbetsterapeuter

1960 års arbetsterapeututredning har lagt fram sitt betänkande och föreslår ett intag av 165 terapeuter årligen vilket skulle tillfredsställa ett behov av drygt 1.700 terapeuter år 1975. Man föreslår en förutbildning på två år i anslutning till de sju regionsjukhusen, dvs. i Stockholm, Göteborg, Lund, Malmö, Örebro, Linköping och Uppsala, och därefter den egentliga arbetsterapeututbildningen samordnad med sjukgymnastutbildningen förlagd till Karolinska sjukhuset och Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg. En professur i medicinsk rehabilitering föreslås inrättas vid vardera av dessa utbildningsanstalter samt ett antal fasta lärarkurser för 20 arbetsterapeuter under läsåret 1963/64 och en handledarkurs om en termin vid Mörby lasarett för samma läsår. Engångskostnaderna för utbildningen har beräknats till 5,5 milj. kronor och de årliga driftskostnaderna vid full utbyggnad till 3,2 miljoner.

Undersökning om partiellt arbetsföra i Danmark

En undersökning har tagits upp i det danska socialförsäkringsinstitutet rörande de fysiskt handikappades möjligheter att beredas bättre existensvillkor och social anpassning.

Det förefaller som om de flesta handikappade genom att utnyttja dolda reserver vore relativt väl anpassade till arbetslivet. Ej så sällan tycks emellertid förekomma en viss överkompensation av de fysiska bristerna. Den handikappade tar ofta på sig bördor, som han i längden inte orkar med och dessa kan på lång sikt medföra rehabiliteringsmässiga problem. Skulle dessa förmodanden bekräftas i huvudundersökningen måste det få en avgörande betydelse för vår syn på dessa problem och utgöra ett starkt argument för tidiga åtgärder.

Det är emellertid ovisst om tidiga åtgärder på dessa områden är praktiskt möjliga. Detta beror bl. a. på i vilken utsträckning de arbetsmässiga knoskvenserna av olika handikapp för närvarande kan medicinskt bestämmas, en fråga som utredningen också skall uppmärksamma.

Det finns all anledning att med intresse avvakta resultatet av den danska undersökningen.

Hälsokampanj hos SJ

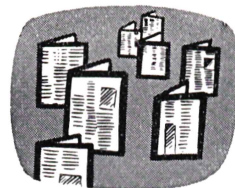
SJ har nyligen startat en stor hälsokampanj med en upptaktskonferens i Stockholm med deltagare från hela landet. Man vill där öka intresset för motion bl. a. för att motverka de vanliga ryggåkommorna. SJ har 60.000 anställda och medelsjukligheten är 12 dagar per år och man. I Malmödistriktet var under 5-årsperioden 1957—61 inte mindre än 30.529 sjukdagar att

hänföra till ryggbesvär. Man har skaffat 15 cykelergometrar som man använder för att testa konditionen och man har redan funnit att detta stimulerar personalen att på olika sätt med promenader och friluftsliv skaffa sig bättre kondition. En grupp bussförare i Stockholm hade vid en test usel kondition i 60 procent men redan efter en månad hade gruppen förbättrat sin kondition så att endast 30 procent låg kvar i den dåliga gruppen.

Utdelning 1963 från Konung Gustaf V:s 80-årsfond

Styrelsen meddelar att från 80-årsfondens forskningsfond står till förfogande 190.000 kronor som utdelas för forskning inom de invalidiserande folksjukdomarnas områden, i första hand barnförlamning och de reumatiska sjukdomarna. Från Fredrik och Hilda Hagströms fond får disponeras ca 15.000 kronor för utforskande av de allergiska sjukdomarnas uppkomst och bekämpande. Anslag beviljas för forskning inom Sverige men även för understödjande av svenska forskares studier utomlands. Bidrag till tryckningskostnader beviljas regelmässigt icke.

Ansökan om anslag göres skriftligen hos styrelsen för fonden senast den 31 januari 1963 (adress: Försäkringsdomare F. Broberg, S:t Eriksgatan 79, 5 tr., Stockholm Va). Till ansökan skall fogas plan för undersökningsarbetet, uppgift om institution, tidpunkt för färdigställandet, samt utgivna skrifter m. m. som styrker vederbörandes förutsättningar för behörig användning av anslaget. Fonden beslutar före 15 maj 1963 om utdelning samt om tid och övriga villkor för utbetalning.

UR PRESS-DEBATTEN

Brottsbalken

Den nya brottsbalken har antagits av riksdagen och i samband därmed har ett par specialfrågor ganska livligt debatterats både i riksdagen och i pressen. Det gäller bl. a. förslaget om straff på våldtäkt inom äktenskapet. Tidigare har man ansett att våldtäktshandlingen innebar att mannen kränkt kvinnans självbestämmanderätt genom att tilltvinga sig otukt, dvs. könsförbindelse utom äktenskapet. Man har nu frångått detta, vilket uppkallat protest från bl. a. fru Sjövall i andra kammaren. Hon påpekar svårigheterna för en polisutredning i dessa inomäktenskapliga frågor. *Tidningen Arbetet* instämmer.

Hur skall bevisning om dessa nya brott åstadkommas i praktiken? Hur omfattande kan polisutredningen tänkas bli i "normalfallet"? När man på sin tid straffbelade lindrigare misshandel, som begås i hemmet, var man mycket rädd för att åstadkomma vidsträckta polisingripanden i familjesfären; nu tycks man inte ha haft några motsvarande betänkligheter. Fru Sjövall argumenterade med sådan framgång, att andra kammaren biföll hennes reservation; utan tvekan en anmärkningsvärd framgång för en ensam reservant.

En annan omdiskuterad fråga är brottsbalkens försök att motverka ungdomsprostitutionen genom att kriminalisera försök att mot erbjuda av vederlag skaffa tillfällig könsförbindelse med ungdom under 18 år. Även här invänder *Arbetet*: